

1. अधोलिखितेषु सन्धिः कार्यः। (निम्नलिखित में सन्धि करें।)

(क) देव + ऋषिः

(i) देवरिषिः

(ii) देवर्षिः

(iii) देवरषिः

(iv) देर्वषिः।

(ख) महा + ऋषिः

(i) महर्षिः

(ii) मर्षिः

(iii) महरर्षिः

(iv) महार्षिः।

(ग) तथा + ऐक्यम्

(i) तथाक्यम्

(ii) तथीक्यम्

(iii) तथैक्यम्

(iv) तथेक्यम्।

(घ) रत्न + आकरः

(i) रत्नकरः

(ii) रत्नोकरः

(iii) रत्नाकरः

(iv) रत्नीकरः

(ङ) कवि + ईशः

(i) कवीशः

(ii) कविशः

(iii) कवेशः

(iv) कवैशः।

(च) जन + एकता

(i) जनिकता

(ii) जनेकता

(iii) जनीकता

(iv) जनैकता।

(छ) यदि + अपि

(i) यद्यपि

(ii) यदिपि

(iii) यदपि

(iv) यदयपि।

(ज) विद्या + अर्थी

(i) विद्यीर्थी

(ii) विद्यार्थी

(iii) विद्यर्थी

(iv) विदयार्थी।

(झ) चन्द्र + उदयः

(i) चन्द्रुदयः

(ii) चन्द्रदयः

(iii) चन्द्रादयः

(iv) चन्द्रोदयः।

(ञ) विधु + उदयः

(i) विधूदयः

(ii) विधुदयः

(iii) विधोदयः

(iv) विधादयः।

(ट) सु + आगतम्

(i) सुवागतम्

(ii) सवागतम्

(iii) स्वागतम्

(iv) सवुगतम्।

(ठ) गज + इन्द्रः

(i) गजेन्द्रः

(ii) गजिन्द्रः

(iii) गजीन्द्रः

(iv) गजुन्द्रः।

(ड) सदा + एव

(i) सदिव

(ii) सदेव

(iii) सदीव

(iv) सदैव।

(ढ) पर + उपदेशः

(i) परोपदेशः

(ii) परुपदेशः

(iii) परापदेशः

(iv) परावुपदेशः।

(ण) सप्त + ऋषिः

(i) सप्तरिषि

(ii) सप्तार्षिः

(iii) सप्तर्षिः

(iv) सप्तृषिः।

0. 'छाया' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('छाया' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

1. 'वृक्ष' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('वृक्ष' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

2. 'विद्या' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('विद्या' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

3. 'शङ्कर' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('शङ्कर' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

4. 'हिमांशु' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('हिमांशु' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

5. 'वृष्टि' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('वृष्टि' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

6. 'सरित्' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('सरित्' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

7. 'साधु' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('साधु' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

8. 'स्त्री' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('स्त्री' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

9. 'मृदु' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('मृदु' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

10. 'पुष्ट' इत्यस्य वर्णविच्छेदं कुरुत। ('पुष्ट' इसका वर्ण विच्छेद करें।)

1. प्रदत्तेषु उत्तरेषु यत् उत्तरम् शुद्धम् अस्ति तत् विकल्पात् चीयताम्।

(दिए गए उत्तरों में से जो उत्तर शुद्ध है उसे विकल्प से चुनिए। Choose the appropriate answer from the options given below.)

1. अहं पश्यामि यद् वृद्धाः तु ..... चलन्ति।
 (क) शनैः (ख) शीघ्रम् (ग) नीचैः (घ) नूनम्।
2. त्वं ..... कुक्कुरो भव।
 (क) सदा (ख) पुनः (ग) कदापि (घ) अपि।
3. तत्र वृक्षेषु वानराः ..... कूर्दन्ति।
 (क) इतस्ततः (ख) सर्वत्र (ग) इत्यत्र (घ) इदानीम्।
4. मूर्खाः जनाः संसारे ..... जल्पन्ति।
 (क) एव (ख) बहुधा (ग) अपि (घ) वृथा।
5. पश्य, ... मयूराः अपि नृत्यन्ति परं तत्र शुकाः वदन्ति।
 (क) कदा (ख) अत्र (ग) तदा (घ) यथा।
6. वृक्ष शाखासु कोकिलाः ..... मधुरं गायन्ति।
 (क) अपि (ख) नैव (ग) ह्यः (घ) एव।
7. .... गृहं गच्छावः श्वः पुनः आगमिष्यावः।
 (क) ह्यः (ख) श्वः (ग) अधुना (घ) वृथा।
8. यत्र कमलानि ..... भ्रमराः।
 (क) तत्र (ख) यत्र-तत्र (ग) अत्र-तत्र (घ) यथा।
9. यथा राजा ..... प्रजा।
 (क) यथा-तथा (ख) तथा (ग) तथा-यथा (घ) यत्र।
10. अहं ..... तत्र गमिष्यामि।
 (क) कदा (ख) अपि (ग) ह्यः (घ) पुरा।
11. अहं ..... तत्र न अगच्छम्।
 (क) श्वः (ख) अधुना (ग) इव (घ) सहसा।
12. ते ..... एव अत्रागमिष्यन्ति।
 (क) अधुना (ख) ह्यः (ग) श्वः (घ) नूनम्।
13. .... एकं विशालं भवनम् अस्ति।
 (क) तत्र (ख) उपरि (ग) नीचैः (घ) अत्र-तत्र।

गद्यांश 6

षट् कारणानि श्रियं विनाशयन्ति। प्रथमं कारणमस्ति असत्यम्। यः नरः असत्यं वदति, तस्य कोऽपि जनः विश्वासं न करोति। उक्तञ्च—‘सत्यं ब्रूयात्, प्रियं ब्रूयात्, न ब्रूयात् सत्यमप्रियम्।’ निष्ठुरता अस्ति द्वितीयं कारणम्। कदापि केनादि सह निष्ठुरता (निर्दयता) न उचिता। सदैव जगति सर्वैः सह करुणा, दया नम्रता च करणीयाः। तृतीयं कारणम् अस्ति कृतघ्नता। जीवने अनेके जनाः अस्मान् उपकुर्वन्ति। प्रायः जनाः उपकारिणं विस्मरन्ति, प्रत्युपकारं न कुर्वन्ति। एताकृशः स्वभावः कृतघ्नता इति उच्यते। आलस्यम् अपरः महान् दोषः, ‘आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थः महारिपुः’। अहङ्कारः मनुष्यस्य मतिं नाशयति। अहङ्कारी मनुष्यः सर्वदा आत्मप्रशंसाम् एव करोति। न कदापि कस्यचित् उपकारं करोति। व्यसनानि अपि श्रियं हरन्ति। ये मद्यपानं कुर्वन्ति तेषाम् आत्मिकबलम्, बुद्धिबलं शारीरिकबलं च नश्यन्ति। अतः बुद्धिमान् एतान् दोषान् सर्वथा त्यजेत्।

प्रश्नाः

I. एकपदेन उत्तरत। (एक पद में उत्तर दीजिए। Answer in one word only.)

(i) कीदृशं सत्यं न ब्रूयात्?

(ii) मनुष्याणां शरीरस्थः महारिपुः कः ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए। Answer in a complete sentence.)

(i) अहङ्कारी मनुष्यः किं करोति ?

(ii) तृतीयं कारणं किम् उच्यते ?

III. भाषिककार्यम्। (भाषा संबंधी कार्य। Work of Language.)

(i) ‘नाशयति’ इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) अहङ्कारः

(ख) गर्वम्

(ग) धनम्

(घ) बलम्

(ii) ‘स्मरन्ति’ इति क्रियापदस्य किं विपर्ययपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(क) उपकुर्वन्ति

(ख) अनुस्मरन्ति

(ग) विस्मरन्ति

(घ) कुर्वन्ति

(iii) ‘षट्’ इति पदं कस्य विशेषणम् ?

(क) कारणस्य

(ख) कारणाम्

(ग) अहङ्कारस्य

(घ) श्रियस्य

IV. अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं लिखत।

(इस अनुच्छेद के लिए समुचित शीर्षक लिखिए। Write a suitable title for this paragraph.)

भवतः (x) मित्रम्
अ०ब०स०

12. लघुभ्रातरं प्रति लिखिते पत्रे मञ्जूषायां प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत।
(छोटे भाई को लिखे गए पत्र को मञ्जूषा में दिए गए उचित शब्दों से रिक्त स्थान की पूर्ति कीजिए। Complete this letter, with suitable words from the box, written to your younger brother.)

$\frac{1}{2} \times 10 = 5$

(i) .....

आगरा।

तिथि: 22.9.20.....

प्रिय (ii) ..... सोमेश,
सस्नेहं आशीर्वादम्।

(iii) ..... अहं तव पत्रं प्राप्तवान्। (iv) ..... परीक्षापरिणामः (v) ..... अस्ति, परं गणितविषये
भवता न्यूनाः अङ्काः (vi) ..... इति सखेदं मया अधीतम्। (vii) ..... प्रतिदिनं प्रातः काले उत्थाय गणितस्य
(viii) ..... कुरु, गणिताध्यापकं च पुनः पुनः प्रश्नान् पृच्छ। अभ्यासेन एव सर्वाणि कार्याणि सिध्यन्ति।
(ix) ..... चरणयोः सादरं प्रणामः।

भवदीयः अग्रजः,
(x) .....

मञ्जूषा- पित्रोः, त्वं, अभ्यासं, छात्रावासतः, अनुज, ह्यः, शोभनः, श्रीशः, तव, प्राप्ताः